

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ОГРЕНЧУК ГАННА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 347.996

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ ПРИ
ВИРІШЕННІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ**

12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий керівник

кандидат юридичних наук, професор
Гопанчук Василь Степанович,
Національна академія внутрішніх справ,
професор кафедри цивільно-правових та
господарсько-правових дисциплін

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
Фурса Світлана Ярославівна,
Київський національний університет
імені Т. Г. Шевченка, юридичний факультет,
завідувач кафедри нотаріального та
виконавчого процесу і адвокатури

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
Бобрик Володимир Іванович,
Науково-дослідний інститут приватного права
і підприємництва ім. Ф. Г. Бурчака НАПрН України,
провідний науковий співробітник відділу
юрисдикційних форм правового захисту суб'єктів
приватного права, судоустрою та судочинства

Захист відбудеться 30 травня 2016 року о ____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.007.06 в Національній академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

Автореферат розіслано 26 квітня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.А. Пилипенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Зміни, що відбулися в соціально-політичному житті України після набуття нею незалежності, призвели до значного зростання ролі приватного права. Логічним наслідком цього процесу став розвиток механізмів самоорганізації як при встановленні приватноправових відносин, так і в сфері захисту приватних прав та інтересів, вирішення приватноправових спорів. Саме до таких механізмів належить система альтернативного вирішення спорів (далі – АВС), запровадження якої, як показує світовий досвід, є однією з необхідних передумов побудови ефективної моделі толерантного громадянського суспільства та ефективним засобом забезпечення доступу до правосуддя.

Медіація, як один з найбільш поширених у світі самостійних способів АВС, вже довела свою ефективність при вирішенні цивільно-правових спорів, а відповідне нормативно-правове регулювання її застосування існує сьогодні не лише в національному законодавстві значної частини зарубіжних країн, а й на міжнародному рівні. Серед останніх тенденцій розвитку правового регулювання застосування медіації слід назвати гармонізацію законодавства країн-членів ЄС у відповідній сфері, а також активне запровадження правового регулювання медіації в пострадянських країнах. В Україні запровадження правового регулювання медіації перебуває на етапі законопроектної роботи.

Слід відмітити, що запровадження правового регулювання медіації є складним та відповідальним процесом, оскільки воно призведе до переорієнтації всієї існуючої системи вирішення спорів, «істотно змінить усю архітектуру процесуальних відносин і судоустрою в Україні»¹. Отже, на перший план виходить завдання щодо створення відповідного науково-теоретичного підґрунтя, яке має базуватися на глибинній розробці цього питання, вивчення зарубіжного досвіду та вироблення на його основі (з урахуванням усіх об'єктивних та суб'єктивних обставин, а також національних правових традицій України) власного підходу до такого правового регулювання.

На сьогодні проблеми, пов'язані з застосуванням способів АВС, є предметом активного наукового обговорення. Вивченню окремих аспектів АВС, включаючи медіацію, присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених у галузі цивільного та цивільного процесуального права, як: О. В. Аллахвердова, Н. Александер, П. О. Астахов, Х. Бесемер, Ю. В. Білоусов, В. С. Гопанчук, Д. Л. Давиденко, Д. Б. Єлісєєв, С. І. Запара, С. І. Калашнікова, С. Колдберг, В. М. Коссак, А. Н. Кузбагаров, С. А. Курочкін, К. Макі, В. М. Махінчук, О. І. Нелін, О. І. Носирєва, Л. Паркінсон, А. М. Понасюк, Н. Петерсон, С. В. Прилуцький, Ю. Д. Притика, І. В. Решетнікова, Е. Руннесон, Л. Ріскін, Ф. Сандер, Д. Спенсер, В. І. Цимбалюк, С. Я. Фурса та інші.

Окремо слід виділити працю О. М. Спектор «Альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів», яка стала першим в Україні

¹ Притика Ю. Д. Правовий режим медіації у законодавчих системах зарубіжних країн / Ю. Д. Притика // Малий і середній бізнес (право, держава, економіка). – 2010. – № 3–4. – С. 12.

комплексним науковим дослідженням нового для України правового інституту – інституту АВС, до якого входить і медіація.

Водночас, комплексні наукові дослідження, присвячені питанню правового регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів, у юридичній науці України і досі відсутні.

Беручи до уваги вищезазначене, розроблення теоретичних засад правового регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів є актуальним і перспективним напрямом розвитку правової науки України, що обумовило вибір теми даного дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося з урахуванням вимог Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11 липня 2001 року, Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 роки, затверджених загальними зборами Національної академії правових наук України 24 вересня 2010 року, Основних напрямків наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2014–2017 рр. (у межах п. 1.2.6 «Актуальні проблеми цивільного права в умовах реформування цивільного законодавства»), планів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2013–2015 роки.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є здійснення комплексного аналізу питання правового регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів, розроблення відповідної науково-теоретичної позиції, напрацювання пропозицій стосовно регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів в Україні.

Для досягнення мети дослідження було поставлено такі *задачі*:

- 1) дослідити поняття та особливості медіації як самостійного альтернативного способу вирішення цивільно-правових спорів;
- 2) оцінити стан наукового дослідження проблеми правового регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів;
- 3) визначити методологію дослідження правового регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів;
- 4) дослідити еволюцію правового регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів;
- 5) здійснити загальну характеристику правового регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів;
- 6) визначити та дослідити основоположні принципи правового регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів;
- 7) розглянути правове становище медіатора як суб'єкта правовідносин, що виникають при застосуванні медіації при вирішенні цивільно-правових спорів;
- 8) охарактеризувати договір як форму забезпечення застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів, дослідити питання його правового регулювання;
- 9) визначити передумови запровадження застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів в Україні;

10) виявити міжгалузеві питання запровадження правового регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів в Україні, запропонувати шляхи вирішення наявних проблем;

11) розкрити особливості запровадження правового регулювання застосування медіації в Україні при вирішенні окремих категорій цивільно-правових спорів.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у разі застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів.

Предмет дослідження – правове регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження стали загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання.

Зокрема, *історико-правовий* метод застосовувався при дослідженні питання еволюції правового регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів (підрозділ 1.3).

Формально-юридичний метод допоміг визначити зміст окремих положень, що містяться у відповідних законопроектах, поданих на розгляд Верховної Ради України, правових норм, які регулюють окремі питання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів в міжнародно-правових актах та законодавстві зарубіжних країн (підрозділи 1.1, 2.2–2.4, 3.2, 3.3).

Метод *системного аналізу* використовувався при оцінці стану правового регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів в зарубіжних країнах, наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених, поглядів практиків стосовно окремих питань правового регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів (підрозділи 1.1–1.3, 2.1–2.4, 3.1–3.3).

Методи *абстрагування* та *узагальнення* дозволили вивчити існуючі доктринальні підходи до питання правового регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів, сформулювати авторську дефініцію «медіація», визначити систему договорів у сфері медіації, запропонувати підходи до законодавчого визначення змісту окремих принципів медіації (підрозділи 1.1, 2.2, 2.4).

Завдяки *порівняльно-правовому* методу було проведено порівняльну характеристику положень, що містяться в проектах законів України про медіацію, та відповідних норм міжнародно-правових актів (підрозділи 1.1, 2.2–2.4, 3.2, 3.3).

Логіко-юридичний (догматичний) метод та метод *моделювання* використовувалися для формулювання висновків та надання пропозицій щодо окремих положень проекту закону України про медіацію (підрозділи 1.1, 2.2–2.4, 3.2, 3.3).

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим в Україні монографічним комплексним науковим дослідженням питань правового регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів, у якому сформульовано низку нових положень, висновків, пропозицій, які мають важливе значення для розвитку юридичної науки і практики, а саме:

вперше:

- запропоновано розглядати медіацію як об'єднуючу категорію для низки процедур (видів медіації), спрямованих на вирішення спору та розв'язання конфлікту між сторонами;

- обґрунтовано, що правовому регулюванню підлягає лише медіація, спрямована на вирішення правового, у тому числі цивільно-правового, спору;

- доведено, що моделі медіації визначають процедурні особливості проведення медіації і не підлягають правовому регулюванню, але слід обов'язково інформувати осіб, які звертаються для вирішення спору до медіації, про модель медіації, що застосовуватиметься;

удосконалено:

- визначення медіації як самостійного альтернативного способу вирішення правових, у тому числі цивільно-правових, спорів за допомогою незалежної особи – медіатора. Доведено, що законодавче визначення медіації має надаватись через правову категорію «цивільно-правовий спір», а не через поняття «конфлікт», яке не є правовим;

- підхід до класифікації договорів, пов'язаних із застосуванням медіації при вирішенні цивільно-правових спорів, внаслідок чого розмежовано: 1) договори, спрямовані на виникнення медіаційних відносин (договір між сторонами спору про досягнуту ними згоду на проведення медіації та договір про проведення медіації між сторонами спору та медіатором); 2) договори, що укладаються за результатами медіації – медіаційні договори;

- поняття медіаційного договору як договору, укладеного сторонами за результатами медіації, в якому визначається порядок, умови та строки виконання домовленостей, досягнутих сторонами внаслідок проведення медіації. При цьому категорія «медіаційний договір» є збірним поняттям, яке об'єднує два види відповідних договорів, що мають різну правову природу залежно від моменту їх укладення: 1) медіаційний договір, укладений у спорі, щодо якого не було розпочато судове провадження, є цивільно-правовим договором; 2) медіаційний договір, укладений у спорі, щодо якого було розпочато судове провадження, є окремим видом мирової угоди;

- підхід до визначення категорій сімейних спорів, щодо яких доцільно передбачити обов'язок суду роз'яснити сторонам можливість звернення до медіації з метою їх вирішення. Такими є спори про: 1) розірвання шлюбу; 2) визначення місця проживання дитини; 3) визначення порядку участі у вихованні дитини того з батьків, хто проживає окремо; 4) поділ спільного майна подружжя;

дістало подальшого розвитку:

- формулювання принципу конфіденційності інформації, отриманої в процесі медіації: за загальним правилом, така інформація є конфіденційною. Проте діє презумпція неконфіденційності для сторін інформації, отриманої медіатором під час медіації;

- підходи до розуміння принципу добровільності медіації. Обґрунтовано, що нормативні положення щодо добровільності медіації мають бути поширені не лише на сторін, а й на медіатора та інших учасників медіації, оскільки

остання характеризується значними психологічними особливостями, що практично виключає її успішність при примусовому залученні до участі в ній будь-кого з учасників;

– теоретичне положення щодо об'єктивних та суб'єктивних передумов запровадження медіації. До перших пропонується віднести передумови економічного та політичного характеру (демократичний політичний режим, наявність ринкових відносин тощо), до других – готовність суспільства до вирішення спорів на основі досягнення компромісу. Серед об'єктивних передумов пропонується виокремити інтеграційні передумови запровадження медіації, що є специфічними саме для країн, які є членами Європейського Союзу (далі – ЄС) або прагнуть до членства в ньому;

– теза про необхідність закріплення в цивільному законодавстві України положення про зупинення перебігу строків позовної давності та в цивільному процесуальному законодавстві України положення про зупинення провадження у справі при застосуванні медіації для вирішення цивільно-правових спорів, а також про обмеження проведення медіації певними часовими межами.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені у дисертаційній роботі положення, висновки і пропозиції використовуються та можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – під час проведення подальших досліджень проблем правового регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів;

– *законотворчій роботі* – для розробки законопроекту про медіацію;

– *правозастосовній діяльності* – під час проведення процедури медіації при вирішенні цивільно-правових спорів, під час укладання договорів в сфері медіації (акт впровадження Адвокатського об'єднання «Aver Lex» від 06.05.2015 р.; акт впровадження Міжнародного правового центру «EUCON» від 13.05.2015 р.);

– *навчально-методичній роботі* – при підготовці лекцій, методичних рекомендацій і дидактичних матеріалів з навчальних дисциплін «Цивільне процесуальне право», «Цивільне право», «Актуальні проблеми цивільного права», «Інформаційне право» а також під час проведення занять з відповідних дисциплін (акт впровадження Міжрегіональної Академії управління персоналом від 14.12.2015 р. № 2821; акт впровадження Київського міжнародного університету від 18.12.2015 р. № 469).

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження доповідались й обговорювались на таких наукових заходах: VI щорічних читаннях з актуальних проблем права інтелектуальної власності та інформаційних правовідносин, присвячених пам'яті професора Підопригори Опанаса Андроновича «Право інтелектуальної власності в умовах інформаційного суспільства» (м. Київ, 22 березня 2012 р.); IV Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Правові реформи в Україні: реалії сьогодення» (м. Київ, 11 жовтня 2012 р.); науково-практичній конференції «Становлення та розвиток права інтелектуальної власності в Україні: підсумки, проблеми та перспективи» (м. Київ, 2 квітня 2013 р.); VI Всеукраїнській науково-

теоретичній конференції «Реформи законодавства України в умовах євроінтеграції» (м. Київ, 30 жовтня 2014 р.); підсумковій науково-теоретичній Інтернет-конференції «Стан, проблеми та перспективи сучасної юриспруденції України в умовах євроінтеграції: правові та суспільні аспекти» (м. Київ, 23 квітня 2015 р.).

Публікації. Основні теоретичні й практичні результати дисертаційного дослідження викладено в десяти наукових працях, з яких чотири наукові статті опубліковані у фахових виданнях України, одна стаття – в фаховому науковому виданні Республіки Молдова, п'ять – тези виступів на науково-практичних конференціях.

Структуру дисертації побудовано відповідно до мети, завдань та предмета дослідження. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, які включають десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (236 найменувань на 24 сторінках) та чотирьох додатків (на 4 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 213 сторінок, з них основного тексту – 185 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету та задачі дослідження, об'єкт і предмет дослідження, конкретизовано методи наукового дослідження, сформульовано положення, що відображують наукову новизну одержаних результатів, показано їх практичне значення, визначено форми апробації результатів дослідження, наведено відомості щодо кількості публікацій.

Розділ 1 **«Теоретико-правові та методологічні засади дослідження правового регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів»** складається з трьох підрозділів, у яких досліджуються поняття та особливості медіації як самостійного способу АВС, оцінюється стан наукового дослідження проблем правового регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів та визначається методологія дослідження; вивчається еволюція правового регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів.

Підрозділ 1.1 «Поняття та особливості медіації як самостійного альтернативного способу вирішення цивільно-правових спорів» присвячений аналізу визначень поняття медіації, що містяться у юридичній літературі, проектах законів України про медіацію, міжнародних нормативно-правових актах та зарубіжному законодавстві. Встановлюються ознаки медіації, що є спільними для всіх проаналізованих визначень: мета медіації полягає у вирішенні спору і досягнення цієї мети відбувається за допомогою незалежної особи – медіатора.

Піддається критиці спроба законодавчого визначення медіації через поняття конфлікту, що міститься у проекті Закону України про медіацію № 3665-1 від 29.12.2015 р. Доводиться, що при формулюванні законодавчого визначення медіації слід оперувати категорією цивільно-правового спору, а не

поняттям «конфлікту», яке не є правовим, оскільки йдеться про інтегрування медіації до існуючої системи вирішення правових спорів.

Доводиться необхідність вказівки в проекті закону України про медіацію на правову природу медіації як самостійного альтернативного способу вирішення спорів, що дозволить визначити її місце у системі способів вирішення спорів в цілому. Виходячи з наведеного, пропонується визначення медіації як самостійного альтернативного способу вирішення правових, у тому числі цивільно-правових, спорів за допомогою незалежної особи – медіатора.

Досліджуються поняття альтернативності та особливості медіації як способу АВС. Робиться висновок про існування низки переваг медіації перед вирішенням спору судом: швидкість вирішення спору; остаточність прийнятого рішення і висока імовірність його добровільного виконання; єдина процедура (що обумовлює ефективність її застосування при вирішенні транскордонних спорів); можливість зберегти (відновити) нормальні особисті та ділові стосунки між сторонами спору. Вказується, що застосування медіації є неможливим, коли йдеться про спірні правовідносини, що підлягають імперативному правовому регулюванню. Наголошується на неможливості законодавчого обмеження вибору способу АВС (за виключенням претензійного порядку).

У підрозділі 1.2 *«Стан наукового дослідження проблем правового регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів та методологія дослідження»* дається загальна характеристика наукових праць, що стосуються питань правового регулювання застосування способів АВС при вирішенні правових спорів, у тому числі – медіації.

Показується, що у якості перших теоретичних засад правового регулювання медіації як способу вирішення спору, спрямованого на примирення сторін та пошук компромісу, можуть розглядатися присвячені питанням конструктивного спілкування та веденню діалогу праці античних філософів (Сократа, Платона, Аристотеля), українських філософів (Г. Кониського, Ф. Прокоповича), представників «філософії діалогу» (М. Бубера, Е. Левінаса, М. Бахтіна, Г. Батищева, М. Бердяєва, Г. Марселя, Ю. Габермаса). Відмічено роль в становленні примирливих процедур філософії християнства. Констатовано, що, незважаючи на фактичне практичне застосування в багатьох країнах світу, до 70-х років минулого століття питання правового регулювання медіації практично не було предметом наукового дослідження.

Стисло аналізується зміст найбільш відомих наукових праць зарубіжних та українських дослідників примирливих процедур (О. І. Носирєвої «Альтернативное разрешение гражданско-правовых споров в США» (2001 р.), П. О. Астахова «Юридические конфликты и современные формы их разрешения» (2006 р.), Н. Александер «International and Comparative Mediation. Legal Perspectives» (2009 р.), С. І. Калашнікової «Медиация в сфере гражданской юрисдикции» (2010 р.), О. М. Спектор «Альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів» (2012 р.) та ін.).

Обґрунтовується вибір методології дослідження, виходячи з його мети, завдань, особливостей медіації як способу АВС та стану правового

регулювання її застосування в Україні на сучасному етапі. Вказується, що крім загальнонаукових, методологічною основою дисертаційного дослідження стали спеціальні методи наукового пізнання: історико-правовий, формально-юридичний, системного аналізу, абстрагування та узагальнення, логіко-юридичний (догматичний) та моделювання. Враховуючи, що правове регулювання застосування медіації перебуває сьогодні в Україні у стадії законопроектної роботи, вказується на необхідність проведення порівняльної характеристики положень, що містяться в проектах законів України про медіацію, міжнародно-правових актів та зарубіжного законодавства, що обумовлює необхідність використання порівняльно-правового методу.

Підрозділ 1.3 «Еволюція правового регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів» присвячений питанням виникнення та становлення правового регулювання застосування примирливих процедур, включаючи вирішення спору за участю незалежної третьої особи, що сьогодні розуміється як «медіація».

Розглядаються основні моменти застосування примирливих процедур зі стародавніх часів і до сучасного етапу. Приділяється увага специфічним процедурам вирішення спорів – проксенії, «*diaetēsia*», «*bot*».

Відмічається, що запровадження правового регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів починається в США та Європі у II половині XX століття. Визначаються особливості англосаксонської та романо-германської правових систем, що завдали впливу на поширення примирливих процедур. Відмічається, що сучасною тенденцією правового регулювання застосування медіації є гармонізація законодавства країн-членів ЄС щодо медіації, а також активне запровадження правового регулювання медіації в пострадянських країнах, в яких протягом останніх років було прийнято відповідні закони (у Республіці Молдова (2007 р.), Литовській Республіці (2008 р.), Російській Федерації (2010 р.), Республіці Казахстан (2011 р.), Республіці Білорусь (2013 р.), Латвійській Республіці (2014 р.)).

Вказується, що застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів відповідає національній правовій традиції. Розглядаються такі національні інститути з примирення, як полюбовний суд, совісний суд, мировий суд, третейський суд.

Підкреслюється важливість вивчення зарубіжного досвіду в сфері правового регулювання медіації для запровадження в Україні правового регулювання її застосування.

Розділ 2 «Правові питання нормативного регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів» складається з чотирьох підрозділів, які присвячено здійсненню загальної характеристики правового регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів; дослідженню основоположних принципів застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів; розгляду правового становища медіатора як суб'єкта правовідносин, що виникають при застосуванні медіації при вирішенні цивільно-правових спорів, та договору як форми забезпечення застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів.

У підрозділі 2.1 «Загальна характеристика правового регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів» визначаються основні питання, що потребують з'ясування у зв'язку з запровадженням правового регулювання медіації: вибір системи правового регулювання, визначення принципів правового регулювання та встановлення меж такого регулювання. Аналізуються системи правового регулювання медіації, що склалися сьогодні у світі. Визначаються принципи правового регулювання медіації: принцип мінімального регулювання (полягає у запровадженні правової регламентації відносин в сфері медіації лише тою мірою та в тому обсязі, які необхідні для забезпечення прав та законних інтересів учасників медіації); принцип відповідності правового регулювання медіації міжнародним стандартам; принцип активної участі держави у впровадженні медіації в правову систему України.

Вказується, що медіація включає цілу низку процедур, спрямованих на вирішення спору та розв'язання конфлікту між сторонами – види медіації, які можуть бути класифіковані за різними підставами: мета (оглядова, врегулювання спору, стримання конфлікту тощо); порядок застосування (добровільна та обов'язкова); використання в «чистому» вигляді або в комбінації з іншими способами АВС; категорій спору; сфери правового регулювання (публічна та приватна). Робиться висновок, що як окремий вид медіації вирішення спору може бути виділена медіація вирішення правового, в тому числі цивільно-правового, спору, і лише даний вид медіації підлягає правовому регулюванню. Всі інші види медіації: добровільна та обов'язкова, «чиста» та «комбінована», приватна та публічна, сімейна, цивільно-правова тощо є різновидами медіації вирішення правового спору, що виділяються за різними критеріями. Вказується, що вибір виду медіації залежно від порядку застосування (добровільна або обов'язкова) є принциповим питанням при запровадженні правового регулювання застосування медіації при вирішенні правових спорів. Робиться висновок, що запровадження медіації в правову систему України має відбуватися еволюційним шляхом, оскільки революційний шлях (запровадження обов'язкової медіації як етапу досудового регулювання спору) суперечитиме національному законодавству.

Розглядаються питання стосовно моделей медіації і робиться висновок, що, як таке, що належить до методичних питань проведення медіації, питання визначення моделі проведенні медіації не підлягає правовому регулюванню. Водночас інформування осіб, що звертаються до медіації, про модель медіації, що застосовуватиметься, має бути обов'язковим.

Підрозділ 2.2 «Основоположні принципи застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів» присвячений розгляду законодавчих та теоретичних підходів до визначення та розкриття окремих принципів медіації – головних засад організації застосування медіації як самостійного способу вирішення цивільно-правових спорів. Показується, що в міжнародних актах, законодавстві зарубіжних країн та правовій доктрині наводиться різний перелік принципів медіації і єдиним основним принципом медіації, що визнається і законодавством і доктриною, та виділяється окремо є принцип

конфіденційності. Інші загальновизнані принципи (добровільності, незалежності медіатора, рівності сторін) частіше розкриваються через поняття медіації або окремі положення законів про медіацію.

Відмічається, що виділення та розкриття основоположних принципів медіації в проекті закону України про медіацію (як це запропоновано у відповідних законопроектах) слід вважати позитивним, виходячи з того, що медіація є для України новим правовим явищем, а відтак необхідно створити якомога більш зрозумілі засади її правового регулювання. Крім того, подібний підхід значно спрощує застосування, у разі необхідності, аналогії права.

На основі аналізу міжнародних актів, законів про медіацію зарубіжних країн та юридичної літератури робляться зауваження та пропозиції щодо формулювання поняття та змісту окремих принципів у проектах закону України про медіацію. Так, пропонується поширити положення, що стосуються принципу добровільності, не лише на сторони медіації, а й на медіатора та інших учасників процедури медіації, оскільки сама процедура медіації має значні психологічні особливості, що практично виключає її успішність при примусовому залученні до неї будь-кого з учасників.

Стосовно принципу конфіденційності, пропонується виділити три основні моменти, що мають в обов'язковому порядку знаходити відображення у законодавстві. По-перше, існування презумпції конфіденційності інформації, отриманої в процесі медіації, у відносинах, що виникають поза процедурою медіації. Зміст даної презумпції полягає у тому, що, якщо сторони не домовились про інше, всі учасники медіаційного процесу зобов'язані зберігати в таємниці інформацію, що стала їм відома у зв'язку з їх участю у процедурі медіації. Відмічається, що спірним у цьому контексті є питання збереження чи знищення документів, що стосуються медіації. Виходячи з принципу добровільності, дане питання має вирішуватись виключно за згодою сторін і обов'язково обумовлюватись в договорі про медіацію. По-друге, наголошується на необхідності встановити на законодавчому рівні вичерпний перелік підстав, що виключають правило стосовно конфіденційності. По-третє, пропонується передбачити існування презумпції неконфіденційності інформації, отриманої медіатором під час медіації, для сторін процесу. Дана презумпція означає, що, якщо не було обумовлено інше, медіатор має право повідомити інформацію, отриману від однієї сторони процесу медіації, іншій стороні. Такий підхід є цілком логічним, оскільки процедура медіації спрямована не лише на вирішення спору, а й на з'ясування справжніх намірів сторін, пошуку компромісу, розв'язання конфлікту, а для досягнення цієї мети необхідно узгоджувати волю сторін, що неможливо без повідомлення однієї сторони про претензії, наміри, прагнення іншої. Крім того, встановлення даної презумпції дозволяє посилити захист прав медіатора та уникнути необґрунтованих звинувачень останнього у порушенні принципу конфіденційності.

У підрозділі 2.3 «Правове становище медіатора як суб'єкта правовідносин, що виникають при застосуванні медіації при вирішенні цивільно-правових спорів» аналізуються відповідні положення проектів закону

України про медіацію та норми міжнародних актів і законів про медіацію зарубіжних країн.

Вказується на необхідність запровадження правового регулювання наступних аспектів, що стосуються правового становища медіатора: державне регулювання діяльності медіатора; права та обов'язки медіатора; регулювання відносин між медіатором та сторонами спору.

Аналізуються відмінності в підходах стосовно вимог до особи, що може бути медіатором. Вказується на доцільність законодавчого визначення статусу медіатора при здійсненні медіації на професійній та непрофесійній основі. Визначаються функції медіатора та підкреслюється, що він не приймає жодних рішень з предмету спору, а лише допомагає сторонам налагодити конструктивний діалог, що істотно відрізняє його правове становище від правового становища судді або третейського судді.

Підрозділ 2.4 «Договір як форма забезпечення застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів та його правове регулювання» містить визначення видів договорів, що укладаються у зв'язку з проведенням медіації, та їх юридичну характеристику. Виділяються договори, що обумовлюють виникнення медіаційних відносин та договори, що укладаються за результатами медіації (медіаційні договори).

Щодо договорів першого виду, то відмічається, що сьогодні в Україні договір є єдиною підставою виникнення медіаційних відносин. Виділяються два етапи договірних відносин, що є підставою для виникнення медіаційних правовідносин і, відповідно, два договори: договір між сторонами спору про досягнуту згоду на звернення до медіації та договір про проведення медіації. Перший вид договору може існувати в формі окремого документу або в вигляді медіаційного застереження до основного договору, з приводу виконання якого виникли спірні відносини. Сторонами даного договору є сторони спору. Особливістю є можливість відмови від даного договору в односторонньому порядку, що є проявом одного з основних принципів медіації – принципу добровільності. Договір про проведення медіації укладається між сторонами спору та медіатором і регулює питання, пов'язані з організацією та проведенням процедури медіації. За своєю правовою природою він є договором про надання послуг і, відповідно, на нього поширюються положення цивільного законодавства про послуги.

Медіаційний договір пропонується визначити як договір, укладений сторонами за результатами медіації, який містить порядок, умови та строки виконання домовленостей, досягнутих сторонами внаслідок проведення медіації. Причому наголошується на тому, що медіаційний договір є збірним поняттям, що об'єднує два окремі види договорів, що можуть укладатися сторонами під час медіації і, залежно від того, було договір укладено при вирішенні спору, за яким було або ще не було розпочате судове провадження, мають різну правову природу. Укладений по спорах, стосовно яких не було розпочато судове провадження, такий договір являє собою звичайний цивільно-правовий договір, тобто домовленість сторін, спрямовану на виникнення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, і має відповідати всім вимогами

цивільного законодавства про договори та про правочини. Даний договір укладається в письмовій формі. Якщо законодавством передбачено нотаріальне посвідчення, то такий медіаційний договір підлягає нотаріальному посвідченню. Зазвичай медіаційний договір даного виду виконується сторонами добровільно, а його невиконання або неналежне виконання тягне наслідки, передбачені цивільним законодавством. При укладенні по спорах, що виникають з правовідносин, укладання договору за якими передбачає можливість стягнення за виконавчим написом нотаріуса, виконання медіаційного договору можливо за допомогою виконавчого напису нотаріуса. Медіаційний договір, укладений по спорах, стосовно яких було розпочато судове провадження, являє собою окремий вид мирової угоди (класифікація у даному випадку відбувається залежно від того, який спосіб був використаний сторонами для досягнення згоди – переговори, медіація тощо). Виконання такого договору має забезпечуватись можливістю примусового виконання у порядку виконавчого провадження.

Розділ 3 «Перспективи запровадження правового регулювання медіації як альтернативного способу вирішення цивільно-правових спорів в Україні» містить три підрозділи, у яких визначаються передумови запровадження правового регулювання медіації в Україні; виявляються міжгалузеві питання запровадження правового регулювання медіації та розглядаються особливості запровадження правового регулювання застосування медіації в Україні при вирішенні окремих категорій цивільно-правових спорів.

У підрозділі 3.1 *«Передумови запровадження правового регулювання медіації як альтернативного способу вирішення цивільно-правових спорів в Україні»* вказується, що незважаючи на те, що правове регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів сьогодні в Україні відсутнє, даний спосіб АВС вже застосовується на практиці. Звертається увага на неодноразові спроби прийняття відповідного закону. Відмічається, що при відсутності правового регулювання застосування медіації, в окремих нормативно-правових актах містяться вказівки на неї, зокрема, Законі України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 р., Угоді про вільну торгівлю між Урядом України та Урядом Чорногорії від 16.10.2012 р. Вказується, що, незважаючи на схвальну оцінку застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів та позитивний зарубіжний досвід, її запровадження до національної правової системи неможливе без наявності необхідних передумов. Робиться аналіз таких передумов, що виділяються у юридичній літературі, оцінюється їх наявність в Україні, пропонується власний підхід до їх класифікації. Так, виділяються об'єктивні та суб'єктивні передумови запровадження правового регулювання медіації. До перших відносяться передумови економічного та політичного характеру (демократичний політичний режим, наявність ринкових відносин), до других – готовність суспільства до вирішення спорів на основі досягнення компромісу. Серед об'єктивних передумов пропонується окремо виділити інтеграційні передумови запровадження медіації, які є специфічними саме для країн, які є

членами ЄС або прагнуть до членства в ньому, і полягають у необхідності адаптації національного законодавства до директив ЄС стосовно медіації.

У підрозділі 3.2 *«Міжгалузеві питання запровадження правового регулювання медіації як альтернативного способу вирішення цивільно-правових спорів в Україні»* вказується на те, що запровадження правового регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів неодмінно призведе до необхідності узгодження положень закону України про медіацію з іншими галузевими актами, особливо процесуального характеру. Визначаються такі принципові моменти, що потребуватимуть правового регулювання у зв'язку з запровадженням правового регулювання медіації, як вплив медіації на перебіг строків позовної давності та проведення медіації по справах, за якими було розпочато судове провадження в цивільних справах.

Вказується на необхідність узгодження запропонованих в проекті закону України про медіацію норм з відповідними положеннями Цивільного кодексу України та Цивільного процесуального кодексу України. Розглядаються існуючі в міжнародних правових актах та в законодавстві зарубіжних країн підходи до правового регулювання впливу застосування медіації на перебіг строків позовної давності та зупинення судового провадження на час проведення медіації. Доводиться необхідність передбачити в проекті закону України про медіацію певні часові рамки для проведення процедури медіації. Наголошується на необхідності включення права звернутися до медіації до процесуальних прав сторін. Аналізується питання забезпечення сумісності принципу конфіденційності медіації з нормами цивільного процесуального права. Пропонується поширити процесуальний імунітет на всіх осіб, які брали участь в процедурі медіації. Розглядається питання забезпечення виконання рішення, прийнятого за результатами медіації, що проводилась після початку судового провадження.

У підрозділі 3.3 *«Запровадження правового регулювання застосування медіації в Україні при вирішенні окремих категорій цивільно-правових спорів»* визначаються категорії спорів, застосування медіації на вирішенні яких є найбільш доцільним: сімейні спори, спори, пов'язані з правом інтелектуальної власності, сусідські спори.

Стосовно сімейних спорів вказується, що доцільність їх вирішення із застосуванням медіації обумовлюється тим, що такі спори істотним чином зачіпають емоційну та особисту сфери життя людини, тоді як медіація спрямована на пошук компромісу та збереження нормальних стосунків. Крім того, застосування медіації дозволяє найкращим чином забезпечити врахування думки дитини при вирішенні сімейних спорів, а також є доцільним при вирішенні сімейних спорів між членами сім'ї, відносини яких не регулюються Сімейним кодексом України (далі – СК). Запровадження медіації при вирішенні сімейних спорів дозволить також подолати декларативність положення статті 111 СК стосовно заходів суду щодо примирення подружжя. Пропонується передбачити обов'язок суду роз'яснити сторонам можливість звернутися для вирішення спору до медіації при розгляді наступних категорій сімейних спорів: розірвання шлюбу; визначення місця проживання дитини; визначення порядку

участі у вихованні дитини того з батьків, хто проживає окремо; поділ спільного майна подружжя.

При вирішенні із застосуванням медіації спорів про право інтелектуальної власності йдеться про досягнення компромісного рішення, що зазвичай є вигідним з економічної точки зору, оскільки суб'єкт права інтелектуальної власності зацікавлений не лише в припиненні порушення свого права, а й в досягненні згоди з порушником стосовно подальшого правомірного використання об'єкту інтелектуальної власності. Таким чином, проведення медіації є доцільним, але спрямування судом сторін до її проведення на даному етапі має мати виключно інформаційний характер.

Наголошується, що медіація може стати ефективним засобом вирішення сусідських спорів. Вказується, що необхідність вирішення цієї категорії спорів найчастіше виникає у сільській місцевості, де діяльність професійного медіатора може бути обмежена такими факторами, як необізнаність населення, брак коштів на оплату послуг професійного медіатора та недовіра до сторонніх осіб.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного комплексного науково-теоретичного дослідження проектів закону України про медіацію, міжнародно-правових актів та законодавства зарубіжних країн, теоретичного осмислення наукових праць у галузі вирішення правових спорів, дисертантом було сформульовано висновки, пропозиції та рекомендації, спрямовані на вирішення поставлених в дисертаційному дослідженні завдань.

1. Медіація є гнучким та ефективним інструментом вирішення цивільно-правових спорів у цивілізованому суспільстві, спрямованим на досягнення згоди між сторонами та збереження злагоди. Сьогодні в Україні правове регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів перебуває у стадії становлення. Особливе значення у створенні наукових засад правового регулювання застосування медіації має ознайомлення з досвідом зарубіжних країн, де правове регулювання застосування медіації вже є усталеним.

Імпортування напрацьованих зарубіжними країнами та міжнародними інституціями підходів до правового регулювання медіації неможливе без розроблення національних наукових позицій як стосовно розуміння медіації в цілому, так і окремих аспектів правового регулювання її застосування при вирішенні цивільно-правових спорів.

2. Застосування при вирішенні спорів альтернативних способів з залученням нейтральної третьої особи, спрямованих на досягнення сторонами компромісного рішення, відповідає українській правовій традиції та менталітету українського народу. Можна казати про наявність в Україні переважної більшості передумов, необхідних для запровадження правового регулювання медіації як альтернативного способу вирішення цивільно-правових спорів.

3. Правове регулювання медіації має здійснюватись з дотриманням наступних принципів: принцип відповідності правового регулювання медіації міжнародним стандартам (зокрема, враховуючи євроінтеграційні прагнення України, необхідним також є врахування вимог законодавства ЄС при здійсненні законопроектної роботи у сфері медіації); принцип мінімального регулювання (полягає у запровадженні правової регламентації відносин в сфері медіації лише тою мірою та в тому обсязі, які необхідні для забезпечення прав та законних інтересів учасників медіації); принцип активної участі держави у впровадженні медіації в правову систему України.

4. Надаючи законодавче визначення медіації, слід визначати її через поняття правового спору та вказувати на місце в загальній системі вирішення правових спорів. Такий підхід забезпечить її інтегрування до загальної системи вирішення правових спорів, а також визначить її місце в системі способів АВС як самостійного способу. Таким чином, медіація може бути визначена як самостійний альтернативний спосіб вирішення правових, у тому числі цивільно-правових, спорів за допомогою незалежної особи – медіатора.

5. Термін «медіація» є загальним для цілої низки процедур, спрямованих на вирішення спору та розв'язання конфлікту між сторонами – видів медіації. Види медіації можуть бути кваліфіковані за різними підставами: мета (оглядова, врегулювання спору, стримання конфлікту тощо); порядок застосування (добровільна та обов'язкова); використання в «чистому» вигляді або в комбінації з іншими способами АВС; категорій спору; сфери правового регулювання (публічна та приватна). У якості окремого різновиду медіації врегулювання спору може бути виділена медіація вирішення правових спорів і лише вона підлягає правовому регулюванню.

6. Моделі медіації стосуються самої процедури, яка обирається сторонами самостійно, а тому правовому регулюванню не підлягають. Водночас, враховуючи специфіку окремих моделей медіації та з метою захисту прав сторін медіації, доцільно вказувати модель медіації в договорі між сторонами та медіатором.

7. Принципи медіації – це головні засади організації медіації як самостійного способу вирішення правових спорів. Включення до закону України про медіацію принципів медіації дозволить створити максимально зрозумілі засади правового регулювання застосування медіації та спростити застосування аналогії права.

8. Окремі положення проектів закону України про медіацію, що стосуються принципів медіації, потребують вдосконалення:

1) пропонується поширити положення, що стосуються принципу добровільності, не лише на сторони медіації, а й на медіатора та інших учасників процедури медіації;

2) при розробці законодавчих положень стосовно принципу конфіденційності слід звернути увагу на такі основні моменти.

По-перше, запровадити презумпцію конфіденційності інформації, отриманої в процесі медіації, у відносинах, що виникають поза процедурою медіації: якщо сторони не домовились про інше, всі учасники медіаційного

процесу зобов'язані зберігати в таємниці інформацію, що стала їм відома у зв'язку з їх участю у процедурі медіації.

По-друге, має бути чітке визначення ситуацій, коли правило стосовно конфіденційності не діє.

По-третє, встановити презумпцію неконфіденційності інформації, отриманої медіатором під час медіації, для сторін процесу медіації: якщо не було обумовлено інше, медіатор має право повідомити інформацію, отриману від однієї сторони процесу медіації, іншій стороні.

9. Можна виділити дві групи договорів, пов'язаних з вирішенням спору за допомогою медіації. По-перше, це договори, спрямовані на виникнення медіаційних відносин. Вони супроводжують окремі етапи звернення до медіації: договір між сторонами спору про досягнуту ними згоду на проведення медіації та договір про проведення медіації між сторонами спору та медіатором. Друга група договорів, що укладаються у зв'язку з проведенням медіації – медіаційні договори.

Медіаційний договір може бути визначений як угода, укладена сторонами за результатами медіації, що містить порядок, умови та строки спору виконання домовленостей, досягнутих під час медіації, і є збірним поняттям, що об'єднує два окремі види договорів, які, залежно від укладення їх при вирішенні спору, за яким судове провадження було розпочато або ні, мають різну правову природу. Договір, укладений по спорах, стосовно яких не було розпочато судове провадження, є звичайним цивільно-правовим договором. Медіаційний договір, укладений по спорах, стосовно яких було розпочато судове провадження, являє собою окремий вид мирової угоди. Зміст такого договору не має виходити за межі предмету позову.

10. Запровадження правового регулювання медіації потребує узгодження норм законодавства про медіацію та цивільно-процесуального законодавства, зокрема, що стосується зупинення перебігу строків позовної давності та зупинення провадження на час проведення медіації, а також встановлення часових рамок проведення медіації.

11. Пропонується передбачити обов'язок суду щодо інформування сторін про можливість вирішення спору за допомогою медіації при розгляді наступних категорій сімейних спорів: розірвання шлюбу; визначення місця проживання дитини; визначення порядку участі у вихованні дитини того з батьків, хто проживає окремо; поділ спільного майна подружжя.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Огречук Г. О. Деякі аспекти правового регулювання діяльності медіатора / Г. О. Огречук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – 2013. – Вип. 23. – Ч. II. – Т. I. – С. 155–159.

2. Огречук Г. О. Визначення медіації в правовій доктрині та законодавстві / Г. О. Огречук // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 6. – С. 96–99.

3. Огречук Г. О. Добровільність та конфіденційність як основоположні принципи медіації / Г. О. Огречук // Наше право. – 2014. – № 10. – С. 177–183.
4. Огречук Г. О. Договори про проведення медіації / Г. О. Огречук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – 2015. – Вип. 30. – Т. I. – С. 144–148.
5. Огречук А. А. К вопросу о формировании научных знаний о медиации как способе альтернативного разрешения споров / А. А. Огречук // *Legea și viața* : междунар. науч.-практ. правовой журн. – 2015. – № 4/4. – С. 63–66.
6. Огречук Г. О. До питання доцільності застосування медіації при вирішенні спорів, пов'язаних з порушенням права інтелектуальної власності / Г. О. Огречук // Право інтелектуальної власності в умовах інформаційного суспільства : матеріали VI щоріч. читань з акт. пробл. права інтелект. власності та інформ. правовідносин, присвяч. пам'яті проф. Підпригори Опанаса Андроновича (м. Київ, 22 березня 2012 р.). – К. : Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2012. – С. 45–47.
7. Огречук Г. О. Медіація чи судовий розгляд : критерії вибору способу вирішення цивільно-правового спору / Г. О. Огречук // Правові реформи в Україні: реалії сьогодення : матеріали IV Всеукр. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 11 жовтня 2012 р.) : в 2-х ч. – Ч. 2. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2012. – С. 188–189.
8. Огречук Г. О. Питання Центру Всесвітньої організації інтелектуальної власності з арбітражу та медіації / Г. О. Огречук // Становлення та розвиток права інтелектуальної власності в Україні: підсумки, проблеми та перспективи : тези доп. Наук.-практ. конф. (м. Київ, 2 квітня 2013 р.). – К. : Алерта, 2013. – С. 80–82.
9. Огречук Г. О. Судова медіація : добровільна чи обов'язкова? / Г. О. Огречук // Реформи законодавства України в умовах євроінтеграції : матеріали VI Всеукр. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 30 жовтня 2014 р.) : в 2-х ч. – Ч. 2. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2014. – С. 241–242.
10. Огречук Г. О. Цивільно-процесуальні аспекти застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів / Г. О. Огречук // Матеріали підсумкової науково-теоретичної Інтернет-конференції (м. Київ, 23 квітня 2015 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – С. 302–303.

АНОТАЦІЯ

Огречук Г. О. Правове регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2016.

Дисертація є самостійним завершеним комплексним науковим дослідженням правового регулювання медіації як одного з альтернативних способів вирішення цивільно-правових спорів.

У роботі визначаються поняття та особливості медіації, аналізуються види і моделі медіації, надається загальна характеристика правового регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів. Визначаються та досліджуються основоположні принципи медіації. Розглядається правове становище медіатора як суб'єкта медіаційних відносин. Досліджується питання договірності регулювання медіаційних відносин.

Визначаються передумови запровадження медіації при вирішенні цивільно-правових спорів в Україні.

На підставі проведеного дослідження формулюються пропозиції щодо правової регламентації застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів в законодавстві України.

Ключові слова: правовий спір, конфлікт, цивільно-правовий спір, альтернативне вирішення спорів, медіація, медіаційний договір.

АННОТАЦИЯ

Огречук Г. А. Правовое регулирование применения медиации при разрешении гражданско-правовых споров. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2016.

Диссертация является самостоятельным завершенным комплексным научным исследованием правового регулирования медиации при разрешении гражданско-правовых споров.

Рассматриваются теоретико-правовые и методологические основы правового регулирования применения медиации при разрешении гражданско-правовых споров, правовые вопросы такого регулирования та перспективы внедрения правового регулирования применения медиации как альтернативного способа разрешения споров в правовую систему Украины.

Анализируются имеющиеся в проектах закона Украины о медиации, зарубежном законодательстве и правовой литературе понятия медиации. Делается акцент на необходимости формулирования законодательного определения медиации через понятие спора, а не конфликта, поскольку последнее не является правовым.

Оценивается состояние научной разработанности вопроса правового регулирования применения медиации для разрешения гражданско-правовых споров. Отмечается, что в Украине, несмотря на отсутствие правового регулирования применения медиации, начинают появляться научные работы, посвященных разным аспектам альтернативного разрешения споров, что оценивается позитивно, поскольку наличие таких наработок позволяет осуществить разработку соответствующего законодательства с опорой на доктринальную основу. Характеризуются основные этапы становления практического применения и правового регулирования медиации в зарубежных

странах, а также основных исторических моменты применения примирительных процедур на украинских землях.

Дается общая характеристика правового регулирования медиации при разрешении гражданско-правовых споров. Отмечается, что внедрение медиации в Украине следует осуществлять эволюционным путем (через первоочередное внедрение добровольной медиации), поскольку революционный подход входит в противоречие с национальным законодательством. Относительно моделей медиации делается вывод о том, что они относятся к процедурным особенностям проведения медиации и не подлежат правовому регулированию. В то же время информирование сторон спора об особенностях выбранной модели является обязательным.

Рассматриваются основоположные принципы медиации: добровольности, конфиденциальности, равенства сторон, независимости и нейтральности медиатора. Отмечается, что включение в законопроект о медиации принципов медиации является положительным, поскольку, в условиях становления национального законодательства в данной сфере значительно облегчает применение аналогии права. Делается предложение относительно необходимости распространения принципа добровольности не только на стороны процедуры медиации, а и на медиатора и других участников процедуры медиации. Предлагается законодательное закрепление презумпции конфиденциальности информации, полученной в процессе медиации, в отношениях, возникающих вне процедуры медиации и презумпции неконфиденциальности информации, полученной медиатором во время медиации, для сторон процедуры медиации. Также делается акцент на необходимости законодательного закрепления исключений действия принципа конфиденциальности.

Рассматривается правовой статус медиатора как ключевой фигуры процедуры медиации. Отмечаются существующие в законодательстве разных стран отличия в подходах относительно требований к лицу, которое может быть медиатором.

Проводиться анализ договорного регулирования отношений, возникающих при применении медиации. Предлагается классификация договоров.

Анализируются предпосылки внедрения в правовую систему законодательного регулирования медиации. Определяются вопросы, которые могут возникнуть в связи с применением медиации, с позиции правового регулирования гражданских и гражданских процессуальных правоотношений. Определяются особенности регулирования применения медиации при разрешении отдельных видов частноправовых споров (семейных споров, споров в сфере права интеллектуальной собственности, соседских споров).

В результате проведения исследования сформулированы предложения по возможному правовому регулированию некоторых аспектов медиации в законодательстве Украины.

Ключевые слова: правовой спор, конфликт, гражданско-правовой спор, альтернативное разрешение споров, медиация, медиационное соглашение.

SUMMARY

Ogrenchuk G. O. Legal regulation of usage of mediation upon resolving civil disputes. – *Manuscript*.

Dissertation for obtaining academic degree of the Candidate of Judicial Sciences, specialization 12.00.03 – civil law and civil procedure; family law; private international law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2016.

Dissertation is the independent and accomplished scientific research of legal regulation of mediation as one of methods of alternative civil dispute resolution. In the paper it is analyzed condition of scientific research of social relations upon usage of mediation for resolving civil disputes; determined methodology of the research. There are determined existing systems of legal regulation of mediation – based on analysis of historical stages of development of mediation in foreign countries. There are analyzed preconditions for implementing mediation in Ukraine. It is conducted general-theoretical analysis of mediation as the method of civil dispute resolution, given its definition, determined its principles. There are also analyzed particular types and models of mediation. It is done classification of agreements, concluded upon mediation. It is analyzed regulation of particular private-law disputes in the context of usage of mediation.

On the basis of the accomplished research there are made proposals regarding legal regulation of mediation upon resolving private-law disputes to Ukrainian legislation.

Key words: legal dispute, conflict, civil-law legal dispute, alternative dispute resolution, mediation, mediation agreement.